

2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001, № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

3. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поведіння зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002, № v0003700-02. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-02#Text>.

4. Луценко Ю. В. Проблеми законодавчого регулювання обігу зброї в Україні. Вчені записки ТНУ імені ВІ Вернадського. Серія: юридичні науки. 2023. №34(73). С. 108–113.

5. Ткаченко П. Кримінологічна характеристика злочинності, яка вчиняється організованими групами та злочинними організаціями. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2023. № 3. С. 325–334.

Хандусенко Олександр Олександрович,

курсант Національної академії

внутрішніх справ

Науковий керівник:

Мостепанюк Людмила Олександрівна,

професор кафедри кримінального права

Національної академії внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ У СФЕРІ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Масштаби тяжких злочинів, скоєних під час бойових дій, виявили законодавчу недостатність Кримінального кодексу України в аспекті криміналізації міжнародних злочинів,[1] тому, якщо говорити з практичної точки зору, прийняття Римського статуту, впроваджене Законом України № 4012-IX від 9 жовтня 2024 року, додало принципово важливі новели: відповідальність командування (стаття 31-1 КК), що детально описує воєнні злочини та злочини проти людяності.[2] Стратегічною метою є практичне підтвердження на законодавчому рівні можливості України самостійно розслідувати та переслідувати міжнародні злочини, що по суті є взаємодоповнювальністю [2].

Положення статті 438 Кримінального кодексу («Порушення законів і звичаїв війни») традиційно також використовує еталонне моделювання, посилаючись на систему міжнародних правових конвенцій [3]. Таким чином, це ускладнює застосування цих норм, оскільки в нашому національному законодавстві не існує чітко структурованого та самодостатнього каталогу положень про

індивідуальну кримінальну відповідальність за порушення міжнародного гуманітарного права (МГП) [2].

Для забезпечення принципу законності та для більшої ефективності розслідувань давно на час перейти від суто довідкової моделі до систематичного викладу елементів воєнних злочинів у вигляді чіткого каталогу – за об'єктом кримінально-правового захисту (проти особи, проти власності, заборонені методи) [4].

Головне питання полягає в тому, як розрізнити законне привласнення майна в умовах збройного конфлікту та злочинне. Фактори, що впливають на кваліфікацію, включають правовий статус майна та мету, для якої здійснюється таке привласнення [2].

Проблема кваліфікації полягає в тому, щоб відокремити незаконне пошкодження майна від законного пошкодження, заподіяного внаслідок військової необхідності (супутньої шкоди). Доки стаття 438 КК не буде чітко скасована, залишається ризик неналежної криміналізації; таким чином, слідчі органи повинні розробити критерії, щоб розрізнити дії, вчинені з військової необхідності, та дії, вчинені зі злочинним наміром [3].

Стаття 31-1 Кримінального кодексу натхненна статтею 28 Римського статуту, і вона є застосовною версією як форма відповідальності за злочин шляхом бездіяльності – нездійснення належного контролю або невжиття заходів для запобігання наказу припинити злочини, скоєні підлеглими [1].

Інститут відповідальності командира не включає відповідальність за віддачу злочинного наказу. Дія віддачі наказу кваліфікується як прояв співучасті (організатор, підбурювач) та регулюється загальними нормами Кримінального кодексу [2].

Найскладніше – довести психічний стан (ст. 31-1 Кримінального кодексу). Відповідальність настає, коли є фактичне знання або обов'язок знати (тобто командир «повинен був і міг знати», що підлеглий вчинив або планує вчинити злочин). Формулювання елементів фрази «повинен був і міг знати» є доктринально складним і потребує чіткого тлумачення на основі міжнародних стандартів.

Воєнні злочини (стаття 438 Кримінального кодексу) караються під час збройного конфлікту. У випадку дій проти людяності потрібні докази того, що ці дії є частиною «широкомасштабного або систематичного нападу, спрямованого проти будь-якого цивільного населення».

Контекстуальний елемент (існування плану, політики або організаційної схеми, що заохочує напади на цивільне населення) є серйозною проблемою для національного переслідування [1]. Кваліфікація як злочину, пов'язаного з злочинністю, має більш доктринальне значення, оскільки вона доводить системний характер злочинності агресора, але вимагає доказів «схеми злочинної діяльності» на найвищому рівні [2].

Закон № 4012-IX описав елементи злочинів, пов'язаних з насильством над цивільним населенням (сексуальне насильство, поневолення, насильницьке зникнення, катування), які досі відносилися до загальних кримінальних правопорушень [2]. Фактично це створює подвійність доказів (наприклад, у випадку катування це може бути як воєнним злочином, так і злочином проти цивільного населення). Прокурорам доведеться стратегічно вибирати, що кваліфікувати. Для успішного доведення злочинів проти цивільного населення потрібні докази того, що дії були спрямовані проти цивільного населення [3].

Кримінально-процесуальний кодекс України вимагає високого стандарту доказування суб'єктивної сторони у міжнародних злочинах, і в ньому обов'язково має бути встановлено знання факту або обов'язок знати (стаття 31-1 Кримінального кодексу) [2]. Це диктує необхідність глибшого проникнення в суб'єктивну сторону, що є складним під час розслідування наказів командування [4].

Новий Закон про МКП забезпечує швидке створення уніфікованої судової практики. Касаційний кримінальний суд Верховний Суд України має надати узагальнення та чіткі роз'яснення прийняттєвідомним елементам (наприклад, критерії для «зобов'язання до знання») на підставі міжнародних прецедентів [3].

Список використаних джерел

1. Гловюк І. В. Кримінальне провадження щодо воєнних злочинів: виклики та відповіді // Право України. № 5. С. 85–100.
2. Новгородська Д., Любавіна В. Актуальні проблеми кваліфікації воєнних злочинів в Україні // Молодий вчений. 2024. № 7 (131). С. 177–180.
3. Орлов Ю. В. Окремі проблеми кваліфікації воєнних злочинів, що заподіюють шкоду власності // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2025. Том 34, № 1.
4. Задоя К. П. Проблеми юридичної природи інституту кримінальної відповідальності військових командирів, інших осіб, які фактично діють як військові командири, та інших начальників (командної відповідальності) // Юрид. наук. електрон. журн. 2025. № 6. С. 174–176.
5. Шевченко В. О. Проблеми розмежування воєнних злочинів і злочинів проти людяності // Злочинність і протидія їй в умовах війни: глобальний, регіональний та національний виміри : зб. доп. наук.-практ. конф. (Вінниця, 12 квіт. 2023 р.). Харків: ХНУВС, 2023. С. 251–254.